İlyasova Nazgül Böltirikkızı'nın

6D020500-Filoloji uzmanlık alanında Felsefe Doktoru (PhD) derecesini almak için hazırlamış olan **"Hibetü'l-Hakayık (Hakikatlerin Eşiği)" Adlı Eserin (XII yy.) Metindilbilimi"** konulu tezi hakkındaki yabancı danışmanın

REFERANS RAPOR MEKTUBU

Türk halklarının tarihi, edebiyatı, kültürü ve dili hakkında en değerli "bilgi kaynaklarından" biri "Hibetü'l-Hakayık" eseridir. Türk halklarının köklerini ve ulusal kimliğini yansıtan Ortaçağ'da yazılmış yadıgârları, farklı yıllarda dünya biliminin farklı kuşaklarından bilim adamları tarafından ele geçirilmiştir.

Türk araştırmalarından "Hibetü'l-Hakayık" adlı eseri ilk inceleyen, onun kelime yapısını keşfeden bilim adamları Necip Asım ve Reşit Rahmeti Arat'tır. Ayrıca, Rus dilbiliminde S.Malov, A.Cherbak, E.Nacib tarafından eserin transkripsiyonu, Rusça çevirisi ve bir sözlüğü yapılmıştır. Kazak dilbiliminde ise bu eser hakkkında bilgiler A.Kurışjanov, B.Sagındıkoğlu araştırmalarında yer almıştır.

Diğer eserlerin kelime bilgisi gibi Hibetü'l-Hakayık eserinin de kendine ait özellikleri ve kelime yapısı vardır. Böylesine karmaşık bir konuyu özel bir araştırma nesnesi olarak gören doktora öğrencisi tezinin konuyla ilgili birçok sorunun çözümünü ortaya çıkardığını görüyoruz.

Tezin ilk bölümü, "Hibetü'l-Hakayık" eserinin A, B, C nüshaları arasındaki fonetik ve leksik farklılıkları tanımlamaktadır. İkinci bölümde, "Hibetü'l-Hakayık" eserinin morfolojik yapısının göstergeleri detaylı olarak incelenmiş ve kelime kullanım istatistiklerine yer verilmiştir. İçerik bütünlüğü olan iki bölüm, belirlenmiş olan hedeflere bağlı ve amaçlarına uygun olarak yazılmıştır.

Doktora öğrencisi N. İlyasova'nın araştırmasına konu olan "Hibetü'l-Hakayık" metindilbilimi, Kazak dilbiliminde ayrıntılı olarak incelenmiş, üç nüshası arasındaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiş ve örneklerle kanıtlanmıştır.

Çalışmada "Hibetü'l-Hakayık" eserinde Eski Uygur dili unsurlarının yanı sıra Oğuz-Kıpçak unsurlarına sık rastlanması; "Hibetü'l-Hakayık" eserinin kelime bilgisindeki dil birimlerinin %70'inin anlam ve kişisel olarak Oğuz-Kıpçak diliyle aynı olduğunun ispatı; Çağdaş Türk ve Kazak dillerinde "Hibetü'l-Hakayık" eserindeki Türk katmanının morfolojik formlarının korunması; eski ve yeni dildeki eklerin anlam ve işlev bakımından uyumlu olması; Oğuz-Kıpçak unsurlarının kullanımı açısından yüzdelerin baskın olması gibi tespitlerin yapılmış olması tezin bilim alanına yaptığı katkılar arasında zikredilebilir.

Çalışma sırasında doktora öğrencisi konunun içeriğini bilimsel bir doğrultuda belirleyebilmiştir. Eserin bilimsel bir yeniliği vardır. N. İlyasova'nın araştırmasını tam yüksek kaliteli bir araştırma olarak değerlendiriyoruz.

Doktora öğrencisi N. İlyasova, araştırma ile ilgili materyalleri desteklemek amacıyla 2018 ve 2019 yıllarında Türkiye Cumhuriyeti, Ankara şehrinde "Türk Dil Kurulunda" bilimsel staj yapmıştır.

N. İlyasova'nın "Hibetü'l-Hakayık (Hakikatlerin Eşiği)" Adlı Eserinin (XII yy.) Metindilbilimi" konulu tezi, onaylanmış gereksinimleri karşılayan eksiksiz bir araştırmadır. Araştırma sahibini 6D020500-Filoloji uzmanlık alanında Felsefe Doktoru (PhD) derecesine layık görüyoruz.

Yabancı danışman: Prof. Dr. Gürer Gülsevin

T.C. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü 1949

Prof. Dr. Nadim MACİT
Ege Üniversitesi Türk Dünyası
Araştırma Enst. Md.

6D020500-Филология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін **««Һибат-ул хақайық» ескерткішінің (XII ғ.) лингвотекстологиясы»** тақырыбындағы
Ильясова Назгул Бөлтіріккызының
диссертациялық жұмысына шетелдік жетекшісінің

ПІКІРІ

Қазіргі түркі тілдеріне, оның тарихына өте жақын жазба ескерткіштер қатары мол. Түркі тектес халықтардың тарих, әдебиет, мәдениет пен тілінің аса құнды «ақпарат көзінің» бірі – «Һибат-ул хақайық» ескерткіші. Түркі халықтарының түп-тамырын, ұлттық бет-бейнесін танытатын орта ғасыр жазба ескерткіштерін әлемдік ғылымның әр буынының өкілдері әр жылдарда қолға алып, ғылым аясына тартуда.

Түркітануда «Һибат-ул хақайық» ескерткішін ең алғаш ғылыми түрде қарастырған, тілдік сипатын ашқан ғалымдар Н. Асым мен Р. Арат. Сонымен қатар, орыс тіл білімінде С. Малов, А. Щербак, Э. Наджип ескерткіштің транскрипциясын, орысша аудармасын, сөздігін жасаған. Ал, қазақ тіл білімінде Ә. Құрышжанов, Б. Сағындықұлы еңбектерінде қарастырылған.

Өзге ескерткіштер тілі секілді «Һибат-ул хақайықта» өзіндік қыр-сыры мол, тілдік табиғаты ерекше тілдік құбылыстарға толы ескерткіштер қатарына жататыны белгілі. Осындай күрделі тақырыпты арнайы зерттеу нысаны ретінде қарастырған ізденушінің диссертациясынан тақырыпқа байланысты көптеген мәселелердің басы ашылғандығын байқаймыз.

Диссертацияның бірінші бөлімінде «Һибат-ул хақайық» ескерткішінің А, Ә, Б нұсқаларының фонетикалық, лексикалық айырмашылықтары айқындалған. Ал, екінші бөлімінде «Һибат-ул хақайықтың» морфологиялық құрылымының көрсеткіштері жан-жақты талданып, сөз қолданысының статистикасы берілген. Мазмұндық тұтастықтағы екі бөлім өзінің анықтайтын нысанына байланысты және алға қойылған максаттарға сәйкес жазылған.

Ізденуші Н. Ильясованың зерттеу жұмысына нысан болған «Һибат-ул хақайық» лингвотекстологиясы кешенді түрде қазақ тіл білімінде арнайы жете зерттелініп, үш нұсқасы бойынша ұқсастық-айырмашылықтары анықталып, мысалдармен дәйектелген.

«Һибат-ул хақайық» ескерткішінде ұйғыр элементтеріне қарағанда оғыз-қыпшақ элементтерінің мол ұшырасуы; «Һибат-ул хақайық» ескерткіші тіліндегі тілдік бірліктердің 70 пайызының оғыз-қыпшақ тіліне мағыналық және тұлғалануы жағынан ортақ екенінің дәлелденуі; «Һибат-ул хақайық» ескерткішіндегі түркілік қабаттан тұратын морфологиялық формалардың қазіргі түркі және қазақ тілінде сақталуы; ескі тіл мен жаңа тілдегі жұрнақтардың мағынасы мен қызметі жағынан үйлесетіні; оғыз-қыпшақ элементтерінің қолданылуы жағынан пайыздық мөлшерінің басымдылығын көрсетуін ғылыми тұрғыдан ұтымды деп тануға болады.

Ізденуші жұмыс барысында тақырыбының мән-мазмұнын ғылыми бағытта айқындай алған. Еңбектің ғылыми жаңалығы бар. Н. Ильясованың ғылыми зерттеу еңбегін толық дәрежелі сапалы орындалған жұмыс деп жоғары бағалаймыз.

Ізденуші Н. Ильясова зерттеу жұмысына қатысты материалдарды толықтыру мақсатында Түркия мемлекеті, Анкара қаласындағы «Түрік тіл құрымында» 2018 және 2019 жылдары ғылыми тағлымдамадан өтті.

Н. Ильясованың ««Һибат-ул хақайиқ» ескерткішінің (XII ғ.) лингвотекстологиясы» атты диссертациясы бекітілген талаптарға сай келетін, толық аяқталған зерттеу жұмысы. Еңбек авторын 6D020500-Филология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға лайықты деп санаймыз.

Шетелдік жетекші: профессор Гүрер Гүлсевин

Prof. Dr. Nadim MACİT
Ege Üniversitesi Türk Dünyası
Araştırma Enst. Md.